

Dr hab. prof. nadzw. Magdalena Ratajczak
Uniwersytet Wrocławski, Polska

Mniejszości narodowe i etniczne w polskich mediach publicznych w Polsce¹

Wprowadzenie

Polska pozostaje jednym z najmniej zróżnicowanych narodowo państw Europy. Polskie społeczeństwo jest nadal w bardzo dużym stopniu homogeniczne. Mniejszości narodowe i etniczne stanowią około 4–5% polskiego społeczeństwa. Dostrzec można jednak istotne zmiany w strukturze etnicznej w Polsce w ostatnich latach. Dowodem na to są m.in. wyniki spisu powszechnego z 2011 r. Według spisu liczba ludności o jednorodnej polskiej tożsamości wyniosła 93,9%. Dodać warto, że po raz pierwszy w spisie powszechnym w 2011 r. umożliwiono Polakom wyrażenie złożonych tożsamości narodowo-etnicznych poprzez zadanie dwóch pytań o przynależność narodowo-etniczną. Prawie 2,2% wskazało polską i inną niż polska tożsamość narodowo-etniczną, a 1,46% zadeklarowało wyłącznie niepolską tożsamością. 94,5% zadeklarowało używanie w domu języka polskiego, a 92,6% uznało, że język polski jest jedynym stosowanym językiem w domu. Osoby posługujące się w kontaktach rodzinnych językiem innym niż polski stanowiły 2,31%².

W polskim ustawodawstwie jest kilka odniesień do mniejszości narodowych i etnicznych. Do najważniejszych aktów prawnych należą w tym zakresie: Konstytucja RP, zwłaszcza art. 35; Ustawa z dn. 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym; Ustawa z dn. 12 kwietnia 2001 r., Ordynacja wyborcza do Sejmu i Senatu RP, która przewiduje zwolnienie komitetów wyborczych utworzonych przez mniejszości narodowe z wymogu przekroczenia 5%

---

¹ Autorka od kilkunastu lat zajmuje się badaniem nadawcy publicznego w Polsce. Znaczna część badań zaprezentowanych w artykule, dotyczących polskiego nadawcy publicznego i znaczenia pluralizmu kulturowego w Polsce, pochodzi z książki: Ratajczak Magdalena, *Różnorodność kulturowa w mediach. Doświadczenia europejskie*, Warszawa 2012.

² *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników*, GUS, Warszawa 2012.

progu wyborczego; Ustawa z dn. 7 października 1999 r. o języku polskim oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji dotyczące między innymi dwujęzycznych nazw miejscowości; Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty i rozporządzenia wydane do niej przez ministra edukacji dotyczące m.in. nauczania języków mniejszości; Ustawa o radiofonii i telewizji, gwarantująca mniejszościom dostęp do publicznej radiofonii i telewizji.

Polska ratyfikowała też kilka aktów prawa międzynarodowego regulujących prawa mniejszości narodowych i etnicznych, w tym m.in.: Konwencję Ramową Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych, Europejską Kartę Języków Regionalnych lub Mniejszościowych, Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Międzynarodową Konwencję w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych.

Ustawa o mniejszościach narodowych, etnicznych oraz języku regionalnym z 2005 r. wskazuje 9 mniejszości narodowych, 4 etniczne i 1 językową.

Do kategorii mniejszości narodowych wpisani zostali:

1. Białorusini – społeczność tradycyjnie zamieszkała na południowo-wschodnich terenach województwa podlaskiego, w tym głównie w powiecie hajnowskim, bielskim, siemiatyckim, białostockim i w Białymstoku. Język białoruski nauczany jest w kilkudziesięciu szkołach. Zdecydowana większość przedstawicieli tej mniejszości należy do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.
2. Czesi – społeczność rozproszona, mieszkający w województwie łódzkim, śląskim, dolnośląskim i mazowieckim. Mieszkający w Polsce Czesi tradycyjnie są ewangelikami.
3. Litwini – mniejszość narodowa tradycyjnie zamieszkała na północnych terenach województwa podlaskiego, największa społeczność znajduje się w powiecie sejneńskim. W kilkunastu placówkach istnieje możliwość nauki języka litewskiego jako ojczystego. Zdecydowana większość mniejszości litewskiej jest wyznania rzymskokatolickiego.
4. Niemcy – najlicniejsza mniejszość narodowa w Polsce, zamieszkująca głównie województwa: opolskie, śląskie, dolnośląskie, warmińsko-mazurskie, pomorskie, zachodniopomorskie i wielkopolskie. W parlamencie zasiada jeden przedstawiciel mniejszości, wybrany z listy wyborczej komitetu mniejszości niemieckiej.

Przedstawiciele tej mniejszości są głównie katolikami, nieliczni deklarują przynależność do Kościoła ewangelicko-augsburskiego.

5. Ormianie – społeczność rozproszona, największe ich skupiska znajdują się w Warszawie, Poznaniu i Krakowie. Ważnym centrum kulturalnym mniejszości ormiańskiej są Gliwice. W dwóch placówkach – w Warszawie i Krakowie nauczano języka ormiańskiego. Mieszkający w Polsce Ormianie są przeważnie katolikami obrządku ormiańskiego lub łacińskiego.
6. Rosjanie – społeczność rozproszona terytorialnie, największe skupiska znajdują się w województwie mazowieckim, podlaskim i dolnośląskim. W większości należą do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego. W województwie podlaskim i warmińsko-mazurskim mieszkają staroobrzędowcy (starowiercy)³.
7. Słowacy – zamieszkują tradycyjnie tereny Spisza i Orawy, a największe skupiska tej grupy to gminy Nowy Targ, Łapsze Niżne i Jabłonka w powiecie nowotarskim oraz gmina Bukowina Tatrzańska w powiecie tatrzańskim. W kilku szkołach nauczany jest język słowacki. Mniejszość ta to głównie wierni Kościoła rzymskokatolickiego.
8. Ukraińcy – społeczność rozproszona, a jej największe skupiska znajdują się na terenie województw: warmińsko-mazurskiego, dolnośląskiego, zachodniopomorskiego oraz podkarpackiego i małopolskiego. Języka ukraińskiego uczą się dzieci w kilku szkołach oraz kilkudziesięciu Międzyszkolnych Zespołach Nauczania Języka Ukraińskiego. Ukraińcy to członkowie Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyńsko-Ukraińskiego oraz Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.
9. Żydzi – mieszkają w dużym rozproszeniu, głównie w większych miastach. Język hebrajski nauczany jest w dwóch szkołach w Warszawie i we Wrocławiu. Język jidysz nauczany jest na kursach organizowanych przez organizacje żydowskie.

Ustawa wskazuje następujące mniejszości etniczne:

1. Karaimi – najmniejsza mniejszość etniczna w Polsce. Mieszkają głównie w Warszawie, Trójmieście i we Wrocławiu. Wyróżnia ich przede wszystkim religia karaimska, wywodząca się z judaizmu.

---

³ Najważniejszym czynnikiem identyfikacji tej grupy jest religia, a świadomość narodowa stanowi czynnik drugorzędny.

2. Łemkowie – dziś tylko niewielka część tej społeczności mieszka na terenach historycznej Łemkowszczyzny – w województwie małopolskim. Zamieszkują także województwa: dolnośląskie, lubuskie, podkarpackie i zachodniopomorskie. Część Łemków podkreśla swoją przynależność do narodu ukraińskiego. Łemkowie w zdecydowanej większości to członkowie Kościoła katolickiego obrządku bizantyńsko-ukraińskiego lub Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.
3. Romowie – zdecydowanie rozproszona społeczność. Należą oni w Polsce do czterech grup etnicznych: Polska Roma, Romowie Karpaccy (Bergitka Roma), Kełderasze i Lowarzy. W zdecydowanej większości są członkami Kościoła rzymskokatolickiego.
4. Tatarzy – zamieszkują głównie rdzenne kolonie tatarskie na Białostocczyźnie oraz miasta: Białystok, Sokółkę, Dąbrowę Białostocką oraz Gdańsk. Tatarzy w Polsce zatracili znajomość swojego ojczystego języka, natomiast pozostali wierni religii muzułmańskiej.
5. Kaszubi – mniejszość językowa zamieszkująca województwo pomorskie, głównie powiaty: pucki, wejherowski, kartuski, lęborski, bytowski, kościerski, chojnicki, a także zachodniopomorskie – powiat słupski. Język kaszubski został uznany jako jedyny w Polsce język regionalny. Kaszubi są społecznością zróżnicowaną językowo (mówią licznymi dialektami) i kulturowo. Znaczna część Kaszubów posiada podwójną identyfikację – narodową polską i etniczną kaszubską. Od kilku lat obserwuje się znaczący wzrost uczniów uczących się języka kaszubskiego w województwie pomorskim. Na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego otwarto studia I stopnia z zakresu etnofilologii kaszubskiej. Studenci mają na studiach do wyboru dwie specjalności - nauczycielską i animacyjno-medialną.

Media – narzędzie komunikacji międzykulturowej

Krajobraz medialny w ostatnich latach ulega dynamicznym przemianom. Już kilkanaście lat temu Roger Fidler dowodził, że media również podlegają metamorfozie i ten proces nazwał mediamorfozą epoki cyfryzacji prowadzącą do powstania cybermediów⁴. Według autora nowe

---

⁴ Fidler Roger, *Mediamorphosis: Understanding new media*, London 1997, s. 105.

media są nierozzerwalnie powiązane ze starymi środkami komunikacyjnymi. Jedne czerpią z doświadczeń drugich, mają wpływ na ich ostateczny kształt, wzajemnie się przenikają i uzupełniają. Nowe media nie są więc zjawiskiem zupełnie nowym, ale wywodzą się z istniejących już tworów medialnych. Proponują przede wszystkim adaptację nieznanych dotąd gatunków i form komunikatów medialnych oraz wykorzystywanie nowych narzędzi ich rozpowszechniania. Fidler dowodził wręcz, że w wyniku mediamorfozy stare media ewoluują i stają się w jakiejś części nowymi mediami⁵.

To zjawisko nabiera istotnego znaczenia w kontekście funkcjonowania mediów publicznych i obecności społeczności narodowych i etnicznych w polskich mediach. W jakim zakresie media publiczne mogą korzystać z możliwości nowych technologii? Jak najskuteczniej wykorzystać nowe możliwości w relacjach pomiędzy nadawcą i odbiorcą, który w tej zmienionej rzeczywistości staje się także nadawcą? Czy tym samym nowe narzędzia komunikowania się stwarzają społecznościom etnicznym nowe możliwości?

Graham Murdock podkreśla, że „po raz pierwszy możliwości, które otworzyły się dzięki technologii cyfrowej, pozwalają mediom publicznym na realizację ich pełnego potencjału jako głębokich zasobów kulturalnych dla obywatelstwa i otwartej przestrzeni dla ciągłego debatowania przekraczającego granice grup społecznych”⁶. Autor jednocześnie dodaje, że stanie się to możliwe m.in. wówczas, gdy nadawcy będą podążać za widzami do Internetu, ustanawiając własne kanały jako portale, stanowiące przestrzeń i platformę do szerszej debaty społecznej.

Zmiany technologii z analogowej na cyfrową z jednej strony stwarzają ogromne możliwości poszerzenia oferty, z drugiej jednak stawiają nadawców publicznych w obliczu coraz większej konkurencji o odbiorców z innymi, także nowymi, podmiotami na medialnym rynku. Zmiany technologiczne mają także bardzo duże znaczenie dla społeczności etnicznych. Jak widać większość grup etnicznych i narodowych w Polsce żyje w dużym rozproszeniu. Możliwość korzystania z oferty poszczególnych ośrodków telewizyjnych stawała się mocno ograniczona. Korzystanie nadawcy publicznego z narzędzi on-line otworzyło nowe możliwości także dla grup mniejszościowych. Badając media publiczne od

---

⁵ Tamże, s. 106.

⁶ Tamże, s. 204.

wielu lat, można zaobserwować, jak zmiany technologiczne ułatwiają realizację pluralizmu kulturowego, szczególnie w przypadku mediów publicznych. Stanowią nowe wyzwanie wpisujące się w zadania służby publicznej. Przypadek mediów publicznych w Polsce pokazuje, że mediamorfoza, która dokonuje się w obszarze nowych technologii, nie miała jednak jak dotąd tak znacznego wpływu na realizację pluralizmu kulturowego wobec społeczności etnicznych i grup migrantów w Polsce, jak można było zaobserwować w wielu krajach europejskich. W artykule wskazuję na rolę mediów publicznych, przypominając o idei służby publicznej, która oznacza określone zobowiązania wobec grup mniejszościowych. Celem artykułu jest podkreślenie roli nadawcy publicznego w obszarze pluralizmu kulturowego w zmieniającej się przestrzeni medialnej. W obliczu dużego zróżnicowania kulturowego znaczenie nadawcy publicznego i jego rola w prowadzeniu dialogu międzykulturowego i nauczania kompetencji międzykulturowej jest szczególnie istotna, także w Polsce.

Media publiczne mają nadal szczególne znaczenie dla mniejszości etnicznych w wielu krajach w Europie. Niekiedy nazywano je mediami etnicznymi z uwagi na to, jaką funkcję pełnią bądź pełniły w demokratycznych społeczeństwach. Media publiczne w ujęciu modelowym powinny tworzyć pomost pomiędzy uczestnikami społeczeństwa obywatelskiego a państwem. John Keane pisze o działalności publicznej nadawców publicznych, rozumiejąc ją jako „szeroko pojęte zobowiązanie dostarczenie i ochrony różnych, wzajemnie się uzupełniających projektów programowych. Zobowiązanie to obejmuje nadawanie i emitowanie pewnych audycji »mniejszościowych« i przedstawienie, na ile to możliwe, różnych rodzajów programów”⁷. W wielu krajach jednym z podstawowych obowiązków mediów publicznych jest realizacja pluralizmu kulturowego, rozumianego m.in. jako uwzględnianie potrzeb mniejszości etnicznych. Wśród licznych cech mediów publicznych kategoria pluralizmu, w tym pluralizmu kulturowego, jest jedną z kluczowych. Media publiczne mają być dostępne dla mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych. Warto także dodać, że jednym z celów polityki medialnej Unii Europejskiej jest utrzymanie mediów publicznych i przypisanie im istotnej roli w społeczeństwie informacyjnym.

---

⁷ Keane John, *Media i demokracja*, Londyn 1992, s. 83.

Na podstawie działalności radia i telewizji w krajach Europy Zachodniej Beata Ociepka wskazała kilka cech charakterystycznych dla mediów publicznych, które są istotne z perspektywy odbiorców. Są to: dostępność terytorialna (media nazywane publicznymi powinny być dostępne dla wszystkich mieszkańców danego kraju bez względu na to, gdzie mieszkają); dostępność techniczna (rozumiana jako wspólny system nadawania); zapewnienie publiczności informacji edukacji i rozrywki; media publiczne powinny być pluralistyczne (oznacza to, że powinny uwzględniać zróżnicowanie społeczeństwa w sensie politycznym i kulturowym); powinny też wypełniać tzw. misję kulturową, rozumianą jako wspieranie rodzimej kultury, tożsamości narodowej oraz działanie na rzecz integracji społecznej; autonomia instytucjonalna (rozumiana przede wszystkim jako niezależność od rządu, parlamentu); stabilność finansowa; uwzględnianie praw mniejszości narodowych i etnicznych, wyznaniowych i seksualnych; media publiczne mają także zadania edukacyjne wobec dzieci i młodzieży⁸.

Bardzo dużo problemów dostarcza zdefiniowanie misji/służby mediów publicznych, która w każdym kraju może i często jest definiowana w odmienny sposób.

T. Coppens przeanalizował m.in. zadania składające się na misję nadawców publicznych w krajach UE i zaliczył do nich: wspieranie demokracji; niezależność (w sensie politycznym i ekonomicznym); różnorodność; jakość (różnie rozumiana – i w kategoriach technicznych, ale także jako profesjonalizm czy kreatywność); innowacyjność; obiektywizm informacyjny; kultura (w tym wspieranie rodzimej kultury i języka); zadania regionalne i międzynarodowe; edukacja oraz programy skierowane do dzieci i młodzieży; most cyfrowy⁹.

Pluralizm kulturowy a obecność mniejszości narodowych i etnicznych w mediach publicznych

Pluralizm kulturowy odnosi się do różnorodnej reprezentacji odmiennych grup kulturowych i społecznych w mediach, w tym – do społeczności etnicznych, językowych, religijnych, osób niepełnosprawnych

---

⁸ Ociepka Beata, *Dla kogo telewizja? Model publiczny w postkomunistycznej Europie*, Wrocław 2003, s. 71–72.

⁹ Tamże, s. 76–78.

i mniejszości seksualnych. Realizacja pluralizmu kulturowego zakłada prezentowanie różnych tematów i opinii, a także różne formy uczestnictwa i dostępu do mediów oraz prezentowanie wszelkich wartości, poglądów i ról, z którymi mogą się identyfikować odbiorcy należący do odmiennych grup kulturowych i społecznych. Pluralizm kulturowy w ten sposób definiowany jest jednoznacznie z różnorodnością nastawioną na wzajemne oddziaływanie kultur w danym kraju czy regionie, wymianę informacji, dialog międzykulturowy, wzajemne uczenie się i zrozumienie pojęć pochodzących z różnych środowisk zdefiniowanych według pochodzenia etnicznego, religii i języka. Maria Borkowska zwraca uwagę na liczne zagrożenia dla pluralizmu kulturowego, które można rozpatrywać w trzech aspektach: zasobów, dystrybucji oraz korzystania z mediów, a wskaźniki świadczące o zagrożeniu mogą być natury prawnej, ekonomicznej lub społeczno-demograficznej.

Brak pluralizmu w rozpatrywanym tu wymiarze może przejawiać się w:

- niedostatecznej reprezentacji kultur europejskich;
- niedostatecznej reprezentacji kultury narodowej;
- niedostatecznym udziale produkcji niezależnej;
- niedostatecznym udziale produkcji krajowej;
- niedostatecznej prezentacji kultur światowych;
- niedostatecznej reprezentacji różnych grup społecznych i kulturowych w treściach i usługach medialnych, w tym – w mediach publicznych;
- niedostatecznym systemie mediów środowiskowych i mniejszościowych;
- niedostatecznej reprezentacji różnych grup społecznych i kulturowych w zasobach ludzkich sektora mediów;
- ograniczonym dostępie do mediów osób niepełnosprawnych¹⁰.

Realizacja polityki pluralizmu kulturowego w mediach staje się coraz trudniejsza z uwagi na coraz bardziej zróżnicowane kulturowo społeczeństwa. Swoich praw domagają się stare, autochtoniczne grupy oraz nowe, bardzo zróżnicowane, społeczności etniczne. Pomimo licznych trudności, pluralizm kulturowy, zarówno wewnętrzny, jak i zewnętrzny, w mediach pozostaje jednym z istotnych narzędzi zarządzania zróżnicowanymi kul-

---

¹⁰ Borkowska Maria, *Pluralizm kulturowy w polskich mediach elektronicznych*, opracowanie Departamentu Strategii Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, styczeń 2013, s. 4, www.krrit.gov.pl [dostęp: 12.05.2013].

turowo społeczeństwami. Można dodać, że media publiczne mają nadal istotne znaczenie dla kreowania wizerunku i aktywnego uczestnictwa w sferze publicznej społeczności etnicznych, językowych i wyznaniowych. Mogą wspomagać proces integracji społecznej.

Odwołuję się do kategorii wieloetnicznej sfery publicznej jako miejsca, w którym aktywnie mogą uczestniczyć społeczności etniczne, religijne, językowe. Ta różnorodność jest rozumiana jako dobro wspólne, i jest akceptowana zarówno przez większość, jak i mniejszości. Media mniejszościowe oraz programy dla mniejszości stanowią bardzo ważne elementy tak rozumianej wieloetnicznej sfery publicznej. W tym kontekście dostrzegam także znaczącą rolę mediów publicznych, przed którymi postawiono nowe wyzwania.

Audycje uwzględniające potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych obecne są w programach spółek radiofonii i telewizji publicznej w Polsce od początku ich funkcjonowania. W art. 21 ust. 2 pkt. 9 uchwalonej w grudniu 1992 r. ustawy o radiofonii i telewizji nałożono na programy radiofonii i telewizji publicznej powinność uwzględniania potrzeb mniejszości i grup etnicznych. W 2005 r. weszła w życie ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, w której w art. 35 wprowadzono zmianę w ustawie o radiofonii i telewizji, polegającą na dodaniu punktu 8a do art. 21 ust. 1a w brzmieniu: „uwzględnianie potrzeb mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, w tym do emitowania programów informacyjnych w językach” oraz ustępu 4a do art. 30 w brzmieniu: „Powołując rady programowe oddziałów emitujących programy w językach mniejszości narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym, dyrektorzy oddziałów uwzględniają kandydatów zgłoszonych przez organizacje społeczne mniejszości narodowych etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym”¹¹.

W artykule tym zostanie zaprezentowana jedynie wycinkowa aktywność mniejszości narodowych i etnicznych w sferze medialnej w Polsce. Poniżej przedstawiona zostanie działalność tych grup w mediach publicznych. Wiele spośród wymienionych w tekście grup prowadzi także własne strony internetowe, blogi, tworzy audycje radiowe i telewizyjne w sieci, wydaje gazety i czasopisma. W przypadku polskiego nadawcy publicznego w 9 rozgłoszeniach Polskiego Radia (PR) przygotowywane są

---

¹¹ Ustawa z dn. 29.12.1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2017 r. poz. 1414).

programy do mniejszości narodowych i etnicznych. Audycje adresowane do tych społeczności etnicznych ukazują się także w TVP Info, przede wszystkim w paśmie rozłącznym, rzadko w paśmie wspólnym. Programy te przygotowywane są przez Oddziały Terenowe Telewizji Polskiej (TVP) w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Olsztynie i Opolu. Zgodnie z decyzją Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji (KRRiT) audycje uznane za programy dla mniejszości narodowych i etnicznych muszą spełniać następujące warunki:

- w całości poświęcone są problematyce dotyczącej mniejszości narodowych, etnicznych albo społeczności posługującej się językiem regionalnym;
- przedstawiciele mniejszości narodowej lub etnicznej albo społeczności posługującej się językiem regionalnym nie tylko biorą udział, ale sami mówią o sobie i o swoich sprawach;
- wyraźnym adresatem jest konkretna mniejszość narodowa lub etniczna lub społeczność posługująca się językiem regionalnym;
- realizowane są w języku mniejszości narodowej, etnicznej lub w języku regionalnym;
- redagowane są przez zespół złożony z przedstawicieli konkretnej mniejszości narodowej, etnicznej lub społeczności posługującej się językiem regionalnym¹².

Zadania publicznych oddziałów TVP i rozgłośni PR wobec mniejszości narodowych i etnicznych uznane zostały za element tak zwanej misji nadawców publicznych. Nie wszystkie spółki radiofonii regionalnej i oddziały terenowe TVP mają w swojej ofercie programowej audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych. Nie każda spółka i nie każdy oddział terenowy obejmuje zasięgiem rozpowszechniania mniejszości narodowe, etniczne czy społeczność posługującą się językiem regionalnym.

Oddział TVP w Białymstoku od lat nadaje najwięcej audycji dla mniejszości. Obecnie powstają audycje dla 6 mniejszości narodowych i etnicznych:

- *Tydzień Białoruski* – cotygodniowy magazyn
- *Przegląd Ukraiński* – cotygodniowy program

---

¹² Stanowisko Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w publicznej radiofonii i telewizji, październik 2010, w: www.krrit.gov.pl

- *Panorama Litewska* – cotygodniowy program
- *Rosyjski Głos* – magazyn ukazujący się raz w miesiącu
- *My Romowie* – comiesięczny magazyn
- *Podlaski Orient* – emitowany jest raz miesiącu dla społeczności tatarskiej.

Tylko dwa ostatnie magazyny nadawane są w języku polskim, pozostałe w językach mniejszości. W Białymstoku emitowany jest także co tydzień magazyn prawosławny *U źródeł wiary*.

W Oddziale Terenowym TVP w Gdańsku emitowane są dwa magazyny dla społeczności kaszubskiej:

- Cotygodniowy magazyn *Rodno zemia*, w języku kaszubskim
- Dwa razy w miesiącu dwujęzyczny magazyn *Tede jo*.

W Oddziale terenowym TVP w Katowicach emitowany jest co tydzień magazyn *Schlesien Journal* w języku niemieckim, z napisami w języku polskim.

Oddział terenowy TVP w Olsztynie przygotowuje dwa razy w miesiącu magazyn w języku ukraińskim – *Ukraińskie Wieści*.

W Oddziale terenowym TVP w Opolu emitowany jest magazyn dla mniejszości niemieckiej – *Schlesien Journal* – w języku niemieckim, z polskimi napisami.

Obecnie w TVP Info w paśmie wspólnym emitowany jest tylko jeden magazyn – dla społeczności ukraińskiej – *Telenowyny*. Nadawany jest raz w miesiącu w języku ukraińskim z polskimi napisami. Program ten zasługuje na szczególną uwagę. Magazyn *Telenowyny* od samego początku realizowany był w ośrodku warszawskim TVP. Emitowany był zarówno w programie II TVP, jak i ośrodkach terenowych (warszawskim, rzeszowskim, wrocławskim, lubelskim, gdańskim, szczecińskim, krakowskim, poznańskim). Od kwietnia 2002 r. *Telenowyny* stały się magazynem ogólnopolskim. Program tworzą zarówno stali pracownicy, jak i współpracownicy m.in. z innych oddziałów TVP lub rozgłośni regionalnych radia publicznego. Celem magazynu od początku istnienia było ukazywanie aktualnych i ważnych wydarzeń w życiu społeczności ukraińskiej z terenu całego kraju.

Piotr Tyma, związany z *Telenowynami* od samego początku, zauważa: „Magazyn realizowały osoby, które dojrzewały w Polsce posierpniowej. Atmosfera tego czasu miała ogromny wpływ na społeczność ukraińską, rozbudzenia aspiracji do pełnego uczestnictwa w życiu spo-

łecznym, obecności we wszystkich sferach życia kraju. Wśród redaktorów magazynu znaleźli się liderzy ukraińskiego ruchu studenckiego lat 80., propagatorzy ukraińskiej kultury (w tym muzyki alternatywnej), osoby posiadające rozeznanie w środowisku oraz sytuujące kulturę ukraińską, historię Ukraińców z Polski w sposób daleki od stereotypowych wyobrażeń o mniejszościach”¹³. Dlatego też magazyn *Telenowyny* wykraczał poza formułę relacjonowania wyłącznie regionalnych imprez kulturalnych, folkloru. Pojawiały się w nim m.in. felietony ukazujące problemy z otwarciem cmentarzy ukraińskich (np. ofiar akcji polskiego podziemia z marca 1945 r. we wsi Pawłokoma na Podkarpaciu), rekompensat dla Ukraińców-więźniów obozu koncentracyjnego w Jaworznie czy w ogóle wspomnianie o akcji „Wisła”. P. Tyma dodaje jednocześnie: „Badania dowodzą, że magazyn *Telenowyny* jest oglądany nie tylko przez obywateli polskich narodowości ukraińskiej. Niejednokrotnie magazyn stał się nie tylko informatorem o aktywności mniejszości, ale również miejscem polsko-ukraińskiego dialogu na temat historii, ukraińskich postaci życia kulturalnego. Redaktorzy starali się promować ważne przedsięwzięcia kulturalne, nie tylko te organizowane przez społeczność ukraińską. Dla Polaków *Telenowyny* stały się również źródłem wiedzy o nieznanymi epizodach historii”¹⁴.

Audycje dla mniejszości narodowych i etnicznych obecne są także w 9 rozgłośniach regionalnych Polskiego Radia:

1. W Białymstoku przygotowywano następujące audycje dla mniejszości:

- *Pad znakom Pahoni* – codzienna audycja w języku białoruskim
- *Litewski magazyn* – 3 razy w tygodniu w języku litewskim
- *Dumka ukraińska* – 3 razy w tygodniu w języku ukraińskim
- *Pažadalnaja pieśnia* – sobotni koncert życzeń w języku białoruskim
- *Duchowe spotkania* – sobotni magazyn prawosławny w języku białoruskim
- *Przed wejściem do cerkwi* – magazyn prawosławny emitowany w języku białoruskim w niedzielę.

---

¹³ Tyma Piotr, „*Telenowyny*” – *ukraiński na ekranie*, „Multikulturalizm w sferze mediów”, red. Magdalena Ratajczak, Wrocław 2007, s. 141.

¹⁴ Tamże, s. 142–143.

W białostockiej rozgłośni nadawany jest także co tydzień magazyn *Na pograniczu*, który jest programem o mniejszościach narodowych i etnicznych Podlasia, obrazujący różnorodność kulturową tego regionu.

2. W rozgłośni gdańskiej przygotowywane są programy w języku kaszubskim:
  - *Niedzielnny Magazyn Kaszubski*
  - *Kleka* – nadawany dwa razy dziennie (jako 3-minutowy i 18-minutowy magazyn) od poniedziałku do piątku
3. W Katowicach emitowane są dwa magazyny dla mniejszości niemieckiej:
  - *Magazyn mniejszości niemieckiej* – co drugi tydzień. Program nadawany był w języku niemieckim, ale część wypowiedzi tłumaczona była na język polski.
  - *Präsent* – magazyn przygotowywany przez redakcję Mitten-drin – co dwa tygodnie¹⁵.
4. W koszalińskiej rozgłośni przygotowywane są audycje dla społeczności ukraińskiej, kaszubskiej i romskiej:
  - *Magazyn ukraiński*
  - *Magazyn romski*
  - *Magazyn kaszubski*Programy te emitowane są w niedziele w ramach tzw. „mniejszościowej godziny”, a potem raz w tygodniu powtarzane.
  - Serwis ukraiński – raz w tygodniu
  - Serwis kaszubski – raz w tygodniu
  - Serwis romski – raz w tygodniu
  - Lekcje języka kaszubskiego – raz w tygodniu.
5. Radio Kraków przygotowuje program ukraińsko-łemkowski *Kermesz*, emitowany raz w tygodniu.
6. Olsztyńska rozgłośnia radiowa przygotowuje programy w języku niemieckim i ukraińskim:

---

¹⁵ Organizacja produkcji audycji dla mniejszości niemieckiej to bardzo ciekawe rozwiązanie z polskiej perspektywy. Główną instytucją produkującą programy dla mniejszości niemieckiej jest spółka Pro-Futura z Opola. Przy Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym Niemieckim Województwa Śląskiego działa redakcja radiowa Mitten-drin.

- W każdą niedzielę emitowany jest magazyn w języku niemieckim – *Allensteiner Welle*
  - Po magazynie niemieckim emitowane są audycje w języku ukraińskim
  - Od poniedziałku do soboty w godzinach porannych usłyszeć można serwis informacyjny – *Ukraina-Mitki* w języku ukraińskim
  - Od poniedziałku do piątku emitowany jest magazyn publicystyczny – *Ukraina-Mitki* w języku ukraińskim.
7. W Polskim Radiu Wrocław emitowany jest raz w tygodniu magazyn o mniejszościach *Sami swoi*. Jest on głównie prowadzony w języku ukraińskim i z dużym zaangażowaniem społeczności ukraińskiej i łemkowskiej.
8. Radio Opole przygotowuje programy dla mniejszości niemieckiej:
- *Schlesien Aktuell* – codzienny magazyn w języku niemieckim
  - *Kulturviertel* – kwadrans kulturalny w niedziele w języku niemieckim.
- Ten ostatni program jest częścią godzinnej audycji „Śląski tydzień”, który poświęcony jest także problemom społeczności romskiej i kulturze kresowian.
9. Rozgłośnia rzeszowska przygotowuje programy w języku ukraińskim:
- *Wiadomości dla Ukraińców* – od poniedziałku do czwartku
  - *Skrynia* – magazyn czwartkowy.

Uwagi końcowe

Większość krajów europejskich w dużo większym stopniu doświadcza zróżnicowania kulturowego zarówno poprzez migracje między krajami, jak i przede wszystkim poprzez napływ imigrantów spoza Europy. Migracje, szczególnie obywateli spoza Europy, traktowane są głównie w kategoriach istotnego problemu społecznego. Szczególnie mocno widoczne jest to w Polsce, kraju, w którym brakuje zarówno wiedzy na temat imigrantów, jak i wspólnych doświadczeń. Nowe grupy etniczne i nowi migranci spoza Europy są w polskiej przestrzeni publicznej praktycznie nieobecni. Natomiast obecne od stuleci autochtoniczne społecz-

ności traktowane są jako element polskiego etnicznego krajobrazu. Jednak wiedza o polskich Tatarach, Litwinach czy Karaimach nadal jest na bardzo niskim poziomie.

Statystyki wskazują, że co roku wzrasta liczba migrantów, którzy chcą w Polsce pozostać, znaleźć pracę, założyć rodzinę lub rozpocząć studia. Najliczniejszą grupę stanowi społeczność ukraińska. Nie ma dokładnych danych dotyczących dokładnej liczby Ukraińców przebywających w Polsce. Według wielu źródeł jest to już ponad milionowa społeczność.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają słowa pisarza i publicysty Ryszarda Kapuścińskiego sprzed wielu lat: „Dyskryminacja rasowa jest znacznie bardziej odczuwalna i upokarzająca niż dyskryminacja ekonomiczna.(...) Dyskryminacja rasowa rodzi ruchy protestu i odwetu bardziej gwałtowne i niszczyielskie niż dyskryminacja ekonomiczna”¹⁶. Przywołuję te słowa, gdyż mają one bardzo duże znaczenie z perspektywy realizacji pluralizmu kulturowego w mediach. Obecność w mediach publicznych jest dla wszystkich grup etnicznych i narodowych bardzo istotna. Daje poczucie współtworzenia wieloetnicznej sfery publicznej. Regulacje prawne wymienione w niniejszym tekście dają gwarancję programów w mediach publicznych mniejszościom wskazanym w ustawie z 2005 r. Problem „wykluczenia informacyjnego” podnoszą inne grupy etniczne, migranci, którzy tych gwarancji ustawowych nie mają. Można uznać, że konieczna jest redefinicja pluralizmu kulturowego w polskich mediach publicznych i uwzględnienie w polityce medialnej nadawcy także innych, coraz liczniejszych społeczności. Media odgrywają bowiem istotną rolę w rozumieniu rzeczywistości, determinują często sposób myślenia i działania. Oznacza to, że sposób, w jaki postrzegamy rzeczywistość, zależy w dużym stopniu od tego, jak pokazują nam ją media. Media w większym stopniu stają się „przewodnikiem” po świecie.

Warto dodać, że dla przedstawicieli wielu społeczności etnicznych w Polsce ważną kwestią pozostaje tworzenie klimatu współpracy między organizacjami mniejszościowymi w sferze mediów, uczestnictwo we wspólnych projektach, kształcenie dziennikarzy pracujący dla mniejszości narodowych i etnicznych. Próbą takich działań jest np. udział Związku Ukraińców w Polsce w projekcie Komisji Europejskiej „Wielokulturowa Europa w mediach”, którego koordynatorem była holenderska or-

---

¹⁶ Kapuściński Ryszard, *Lapidaria*, Warszawa 2006, s. 20.

ganizacja Mira Media¹⁷. Bardzo ważne jest to, że problematyka podjęta w ramach tego projektu przez Związek Ukraińców w Polsce dotyczyła zarówno grup autochtonicznych, jak i nowych mniejszości w Polsce – grup imigranckich. Związek Ukraińców w Polsce przy współpracy z Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim i Helsińską Fundacją Praw Człowieka zorganizował warsztaty dla przedstawicieli organizacji pozarządowych. Uczestniczyli w nich zarówno przedstawiciele organizacji mniejszości narodowych i etnicznych, jak i stowarzyszenia wspomagające imigrantów w Polsce. Jak zauważa Izabela Chruślińska, koordynatorka projektu ze strony polskiej, „warsztaty poświęcone współpracy i relacjom organizacji mniejszości oraz imigrantów z mediami dotyczyły między innymi takich aspektów, jak wielokulturowość w mediach, praca z dziennikarzami, budowanie wizerunku w mediach”¹⁸. W następnej kolejności zorganizowane zostały warsztaty dla dziennikarzy radiowych i telewizyjnych wywodzących się z mniejszości narodowych i etnicznych, przygotowujących programy w językach mniejszości. Na koniec Związek Ukraińców w Polsce zorganizował Okrągły Stół, na który zaproszono przedstawicieli KRRiT, parlamentarzystów, dziennikarzy, przedstawicieli mniejszości, nadawców publicznych, w których przygotowywane są programy dla mniejszości, badaczy problematyki mniejszości. Celem tego spotkania było wypracowanie założeń strategii współpracy w sferze mediów w środowiskach mniejszościowych i imigranckich.

Dziś przedstawiciele mniejszości zwracają uwagę na to, by był nadal realizowany ustawowy obowiązek powoływania przedstawicieli środowisk mniejszościowych na członków Rad Programowych regionalnych rozgłośni Polskiego Radia i Telewizji Polskiej, szczególnie w tych

---

¹⁷ W projekcie uczestniczyli także: Multicultural Institute Prague z Czech, Peace Institute ze Słowenii, Independent Journalism Foundation z Węgier, Center for Independent Journalism z Rumunii, Media Development Center z Bułgarii, Solentuna Foreningsrad ze Szwecji, Society of Goodwill ze Słowacji oraz Media Watch z Danii. Projekt uwzględnił znaczenie dla krajów europejskich zwalczania różnych form nietolerancji narodowej i etnicznej, a także potrzebę kształtowania pozytywnych relacji między organizacjami reprezentującymi interesy mniejszości narodowych i imigrantów a mediami w krajach UE. Celem projektu było zwiększanie kompetencji międzykulturowych dziennikarzy oraz tworzenie programów w mediach publicznych oraz innych mediach. Czas trwania projektu: 01.01.2010–30.06.2011. Zob. szerzej: www.tunningintoiversity.eu

¹⁸ Rozmowa z Izabelą Chruślińską, 04.04.2011, Kamień Śląski.

ośrodkach, gdzie występują duże skupiska mniejszości. Zwracają także uwagę na zwiększenie roli Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Przedstawiciele wszystkich mniejszości przyznają, że potrzebna jest w Polsce dyskusja nad, nazwijmy to, strategią nadawcy publicznego wobec mniejszości narodowych i etnicznych. W ostatnich kilkunastu latach wielokrotnie czyniono próby podjęcia spójnej polityki w tym zakresie. W obliczu licznych przemian społecznych i politycznych funkcja mediów publicznych w społeczeństwach demokratycznych nabiera nowego znaczenia. W Polsce w sposób szczególnie można zauważyć, jak postrzeganie migrantów, uchodźców i grup etnicznych jest uzależnione od tego, jaki obraz jest kształtowany przez media. Media stają się głównym źródłem informacji o „innych”. Pownownie odwołuję się do zjawiska mediamorfozy i potrzeby wykorzystania nowych technologii przez nadawcę publicznego także w polityce uwzględniającej grupy etniczne. Przestrzeń sieciowa nadal jest niedostatecznie wykorzystana przez polskiego nadawcę publicznego. Daje ona natomiast ogromne możliwości (szczególnie w sytuacji dużego rozproszenia grup etnicznych w Polsce) m.in. większego zaangażowania młodszych wiekiem odbiorców, promocji języka i kultury mniejszościowej.

Bibliografia

- 1) Borkowska Maria, *Pluralizm kulturowy w polskich mediach elektronicznych*, opracowanie Departamentu Strategii Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, styczeń 2013, www.krrit.gov.pl
- 2) Fidler Roger, *Mediamorphosis: Understanding new media*, London 1997.
- 3) Kapuściński Ryszard, *Lapidaria*, Warszawa 2006.
- 4) Keane John, *Media i demokracja*, Londyn 1992.
- 5) *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Raport z wyników*, GUS, Warszawa 2012.
- 6) Ociepka Beata, *Dla kogo telewizja? Model publiczny w postkomunistycznej Europie*, Wrocław 2003.
- 7) Ratajczak Magdalena, *Różnorodność kulturowa w mediach. Doświadczenia europejskie*, Warszawa 2012.
- 8) *Rozmowa z Izabelą Chruślińską*, 4 kwietnia 2011, Kamień Śląski.
- 9) Stanowisko Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym w publicznej radiofonii i telewizji, październik 2010, www.krrit.gov.pl
- 10) Tyma Piotr, „Telenowyny” – ukraiński na ekranie, „Multikulturalizm w sferze mediów”, red. Magdalena Ratajczak, Wrocław 2007.
- 11) Ustawa z dn. 29.12. 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2017 r. poz. 1414).

National and ethnic minorities in Polish public media in Poland

Summary

Public media perform a number of basic functions, including informational and educational ones, they should also provide a platform for open political debate and represent different political views. Public broadcasters should carry out many tasks that make up the mission of the programs presented by them. They are primarily obliged to support and uphold democracy, which in many European countries is associated with the promotion of multiculturalism and tolerance towards ethnic, national and religious minorities, taking into account their rights and interests. The public media, by fulfilling its duties, must pay attention to not only the political but also cultural diversity within a society. The aim of the article is to indicate to what extent national and ethnic minorities in Poland have access to public media. The author defines the function of public media in Polish society, in which national and ethnic groups make up around 5% of the population.

Keywords: national minorities, ethnic minorities, public media

Tautinės ir etninės mažumos Lenkijos viešojoje žiniasklaidoje

Santrauka

Viešoji žiniasklaida atlieka keletą pagrindinių funkcijų, iš jų informacinę ir švietimo. Ji taip pat privalo duoti pagrindą atvirai politinei diskusijai ir atstovauti skirtingoms politinėms pažiūroms. Viešiesiems transliuotojams pavesta daugybė užduočių, kurios vykdomos pristatant skirtingą misiją ir paskirtį turinčias programas. Pirmiausia jie yra įsipareigoję remti ir puoselėti demokratiją, susijusią daugelyje Europos šalių su daugia-kultūriškumu ir tolerancija tautinėms, etninėms ar religinėms mažumoms, ir todėl turi atsižvelgti į jų teises ir interesus. Vykdydamas savo užduotis, viešasis transliuotojas privalo atsižvelgti ne tik į politinę, bet ir į kultūrinę žiniasklaidos auditorijos įvairovę. Straipsnio tikslas – parodyti, kokių mastu tautinės ir etninės mažumos Lenkijoje turi prieigą prie viešosios žiniasklaidos. Tuo pačiu autorė nagrinėja viešosios žiniasklaidos funkciją Lenkijos visuomenėje, kur tautinės ir etninės grupės sudaro apie 5% gyventojų.

Raktažodžiai: tautinės mažumos, etninės mažumos, visuomeninės žiniasklaidos priemonės

Mniejszości narodowe i etniczne w polskich mediach publicznych w Polsce

Streszczenie

Media publiczne pełnią kilka podstawowych funkcji, w tym informacyjną, edukacyjną, powinny one tworzyć także platformę dla otwartej dyskusji politycznej i reprezentować różne poglądy polityczne. Nadawcy publiczni powinni realizować wiele zadań, które składają się na misję prezentowanych przez nich programów. Są przede wszystkim zobowiązani do wspierania i stania na straży demokracji, co w wielu krajach europejskich wiąże się z promowaniem wielokulturowości i tolerancji wobec mniejszości narodowych, etnicznych czy wyznaniowych, a więc z uwzględnieniem ich praw i interesów. Nadawca publiczny poprzez wypełnianie swoich zadań musi zwracać uwagę na różnorodność nie tylko polityczną, ale także kulturową odbiorców. Celem artykułu jest wskazanie, w jakim zakresie mniejszości narodowe i etniczne w Polsce mają dostęp do mediów publicznych. Autorka zastanawia się jednocześnie nad funkcją mediów publicznych w społeczeństwie polskim, w którym grupy narodowe i etniczne stanowią około 5% populacji.

Słowa kluczowe: mniejszości narodowe, mniejszości etniczne, media publiczne